

Razvoj održivog sistema usluga za podršku mladima u procesu njihove tranzicije u odraslo doba

Analiza stanja

Omladinski rad je ključni mehanizam za ostvarivanje omladinske politike, a u posljednje vrijeme se sve više tretira i kao zasebna oblast, u skladu s Preporukom o omladinskom radu. Ova preporuka poziva članice Savjeta Evrope da obnove svoju podršku omladinskom radu kroz omladinsku politiku koja proaktivno obezbjeđuje podršku razvoju kvalitetnog omladinskog rada (uključujući i kroz legislativu, održive strukture i resurse, efektnu koordinaciju s drugim sektorima). Strategija EU za mlade utvrđuje da omladinski rad u svim svojim formama može služiti kao katalizator za osnaživanje mladih i da mladima donosi jedinstvenu korist tokom tranzicije u odraslo doba, obezbjeđujući im sigurno okruženje dok stiču samopouzdanje i uče kroz neformalno obrazovanje. Omladinski rad kod mladih razvija lične, profesionalne i preduzetničke kompetencije, a u nekim slučajevima služi kao most do obrazovanja, obuka i prekvalifikacija ili zaposlenja, te tako osigurava da mladi nijesu isključeni. Zajedno s mladima, omladinski radnici artikuliraju ishode učenja koje smatraju važnim za njihov društveni i lični razvoj, te dokumentuju i mladima čine vidljivim postignute rezultate u razvoju kompetencija (u znanjima, vještinama, stavovima, vrijednostima). Omladinskim radnicima i radnicama treba da budu dostupne informacije, obrazovanje, obuke, dokvalifikacije i adekvatna podrška prilagođena njihovim potrebama da bi se stimulisao kontinuirani razvoj i njihovih kompetencija.

Zakon o mladima (2019) u članu 4 definiše omladinski rad kao „aktivnosti koje se realizuju u saradnji s mladima i za mlade sa ciljem njihovog osamostaljivanja i prelaska u odraslo doba, učenja, ličnog i društvenog razvoja, u skladu s njihovim potrebama i mogućnostima, a zasnivaju se na metodama neformalnog obrazovanja“. Međutim, u Crnoj Gori nije prepoznato zanimanje/profesija omladinski radnik/ca, kao stručni kadar koji pruža podršku razvoju mladih. Aktivnosti omladinskog rada u Crnoj Gori uglavnom sprovode nevladine organizacije, što čini situaciju u sektoru neodrživom i zavisnom od projektnih sredstava

koje uspiju obezbijediti. Ipak, gotovo polovina mladih je učestvovala u nekim aktivnostima za mlade.³⁹ Najčešće su učestvovali u edukativnim aktivnostima (59,5%) i volontiranju (43,2%), a mladi su veoma prisutni i kad se dešavaju neki događaji u zajednici (37,1%). Mladi muškarci su u velikoj mjeri odgovorili da ne prate nijedan vid neformalnog obrazovanja, jer u najvećoj mjeri smatraju da im dodatno obrazovanje nije potrebno, te da imaju dovoljno znanja i vještina, kao i zbog uvjerenosti da im dodatno obrazovanje neće značajno pomoći u daljem profesionalnom razvoju.⁴⁰ Svega 8,8% mladih kažu da su članovi/ice nekog omladinskog

39 DeFacto Consultancy (2023) „Analiza potreba mladih – prilog razvoju Strategije za mlade 2023–2027“, uz podršku UNICEF-a i Ministarstva sporta i mladih/

40 Istraživanje i procjena lokalnih politika koje se odnose na mlade i potrebe mladih u 15 lokalnih samouprava: Analiza kvantitativnog istraživanja po polu, Regionalni program lokalne demokratije na Zapadnom Balkanu, UNDP, <https://www.undp.org/sites/g/files/zskgke326/files/2022-10/Analiza%20po%20polu.pdf>, str. 26.

kluba ili omladinske organizacije. Skoro svaka četvrta mlada osoba (23,9%) kaže da je nekada bila član/ica, ali da više nije dio takvih organizacija.

Pored nevladinih organizacija, kao važni akteri sprovođenja aktivnosti omladinskog rada, pojavljuju se kancelarije za mlade i omladinski servisi, kao i inicijative za otvaranje omladinskih klubova u školama i institucijama u kojima borave mladi.⁴¹

Sa sastanka Radne grupe za izradu Strategije za mlade, septembar 2022. godine

Međutim, **omladinski servisi** (OS) ne postoje u svim opštinama, odnosno nijesu dostupni svim mladima i ne rade u kontinuitetu od osnivanja. Trenutno⁴² postoje: Omladinski centar u Glavnom gradu Podgorici, omladinski klubovi u Prijestonici Cetinje, Danilovgradu, Nikšiću, Šavniku, Baru, Kotoru, Mojkovcu, Petnjici, Plavu i Pljevljima. Dakle, nijesu osnovani u svim opštinama, a od 11 koji su osnovani, u jednom periodu gotovo nijedan nije radio. Trenutna pozicija omladinskih servisa i podrška njihovom radu nije na zadovoljavajućem nivou, jer je trenutno zakonsko rješenje centralizovano do mjere da otežava rad ovih servisa. Između ostalog, servisi ne rade u kontinuitetu usljed isteka radnog angažmana administratorima/kama omladinskih servisa. Termin administrator/ka omladinskih servisa za angažovana lica je, takođe, ograničavajuće postavljen. Pored navedenog, trenutnim zakonskim rješenjem je stvorena svojevrsna dihotomija između omladinskih servisa koje osniva Ministarstvo sporta i mladih i onih čiji su osnivači opštine, javne institucije, nevladine organizacije i drugi akteri.

⁴¹ Ministarstvo sporta i mladih prepoznaje kao omladinske servise jedino one koje samo i osniva, pa se dalji tekst odnosi samo na te servise.

⁴² Podacima pristupljeno 5. 10. 2022. na linku <https://www.gov.me/clanak/omladinski-servisi>

Ovakvo stanje na terenu stvara dodatnu konfuziju i neujednačenost u pristupu prema mladima, a manjak kontinuiteta i stabilnosti dodatno negativno utiče na mlade koji su krajnji korisnici i krajnje korisnice. Analiza Zakona o mladima iz 2022.⁴³ pokazala je da se servisi za mlade (nezavisno od toga da li je osnivač Ministarstvo sporta i mladih ili neki drugi subjekt) trebaju prepoznati, uvezati i postaviti kao glavni mehanizam za implementaciju Strategije za mlade i za približavanje omladinskog rada svim mladim ljudima, te je naglašena potreba da se decentralizuju. Manjak kapaciteta za omladinski rad i nedostatak kontrole kvaliteta sprovođenja omladinskog rada dodatno usložnjavaju situaciju. Zaposlenim kadrovima u servisima uglavnom su neophodne kompetencije, odnosno obuke za kreiranje programa za mlade, kako bi adekvatno odgovarali na potrebe i interesovanja mladih na lokalnom nivou. Omladinski servisi nijesu stavljeni u funkciju potreba mladih na lokalnom nivou, niti drugih aktera i strategija koje se tiču mladih (npr. Strategija za socijalnu inkluziju Roma i Egipćana predviđa kreiranje omladinskih servisa koji su pristupačni mladima te populacije). Takođe, mladi uglavnom nijesu informisani o postojanju omladinskih servisa, posebno mladi s invaliditetom kojima svi servisi nijesu ni dostupni.⁴⁴ Najveći je broj adolescenata/kinja koji su aktivni u omladinskim klubovima, dok je taj broj značajno manji kod grupe starijih mladih. Preko 80% mladih iz 15 opština ne posjećuje omladinski klub niti učestvuje u aktivnostima lokalnih NVO.⁴⁵

Omladinski centar kod nas u opštini je prelijepo opremljen, sve je to lijepo, ali on je stalno prazan. Tamo se ništa ne dešava.

Učesnica fokus grupe Istraživanja o položaju mladih

Neformalno obrazovanje smatra se jednim od osnovnih metoda za realizaciju omladinskih aktivnosti i omladinskoga rada. Definiciju neformalnog obrazovanja daje Zakon o obrazovanju odraslih: „Neformalno obrazovanje ili učenje se ostvaruje kroz organizovane i planirane ciljeve i podršku, kako bi se stekla i unaprijedila znanja, vještine i kompetencije, koji se mogu provjeriti i obrazložiti u procesu sticanja nacionalne stručne kvalifikacije ili ključnih vještina“.

U Crnoj Gori, značaj programa **neformalnog obrazovanja** za mlade nije prepoznat u dovoljnoj mjeri. Na lokalnom nivou mladi među važnim razlozima za sveukupan stepen (ne) zadovoljstva navode nedostatak neformalnog obrazovanja – čak 68% mladih iz 15 opština nije pohađalo nikakav vid neformalnog obrazovanja, a od ovih koji jesu – mlade žene su znatno više uključene u neformalne vidove obrazovanja, a znatno je veći procenat mladih muškaraca koji nijesu nikad pohađali neki vid neformalnog obrazovanja.⁴⁶ Da im dodatne edukacije ne mogu pomoći u zapošljavanju,

43 Analiza Zakona o mladima, Ministarstvo sporta i mladih, 2022, podacima pristupljeno 3. 5. 2023. na linku <https://www.gov.me/dokumenta/43878238-cdf6-4741-8981-04c1c5303cd5>

44 Izvještaj s konsultacija o prioritetima u oblasti omladinske politike, 2022, podacima pristupljeno 3. 5. 2023. na linku www.gov.me/dokumenta/54c48080-7205-4622-8303-fdc12461abd3

45 Istraživanje i procjena lokalnih politika koje se odnose na mlade i potrebe mladih u 15 lokalnih samouprava, Regionalni program lokalne demokratije na Zapadnom Balkanu, UNDP, 2022, podacima pristupljeno 5. 10. 2022. na linku <https://bit.ly/3CHzsNu>

46 Istraživanje i procjena lokalnih politika koje se odnose na mlade i potrebe mladih u 15 lokalnih samouprava, Regionalni program lokalne demokratije na Zapadnom Balkanu, UNDP, 2022, podacima pristupljeno 5. 10. 2022. na linku [podacima pristupljeno 5.10.2022. na linku https://bit.ly/3CHzsNu](https://bit.ly/3CHzsNu)

vjeruje 70% nezaposlenih mladih, jer smatraju da se posao nalazi „preko veze“ a ne na osnovu kvalifikacija. U manjim opštinama na sjeveru Crne Gore, mladi uglavnom nemaju priliku za pohađanje programa neformalnog obrazovanja u svojoj opštini.⁴⁷ Mladi u Crnoj Gori su podijeljenog stava o tome što je važnije za ono što rade, da li znanje/obrazovanje stečeno u školi / na fakultetu (49,6%) ili znanje/obrazovanje stečeno na drugim mjestima (50,4%). Više mladih žena (53,6%), kao i znatno više adolescenata/kinja (63,8%), smatraju da je znanje stečeno u školi / na fakultetu važnije.⁴⁸ Djevojke starosti 15–29 nešto su više od mladića zastupljene u kategoriji koju čini više od četvrtine mladih, i to onih koji nijesu zaposleni, nijesu u obrazovnom procesu, na praksi ili programima obrazovanja (NEET)⁴⁹. Svaka četvrta mlada osoba je stava da je ono što im se u životu dešava rezultat više sile (2022)⁵⁰, pa ti mladi posljedično rjeđe uče i traže znanje van škola i fakulteta, i češće se opredjeljuju za rad u javnom sektoru. Detektuje se i slaba raznovrsnost ponude neformalnog obrazovanja, odnosno potreba za više fokusa na praktičnim znanjima i vještinama i na razvoju kompetencija za samostalan život. Da su tokom prethodne godine stekli neko novo znanje ili vještinu van škole/fakulteta, izjavljuje 57% mladih, a kao potrebne izdvajaju komunikativnost i IT vještine, razne vrste zanatskih vještina i usavršavanje stranih jezika.⁵¹ Ipak, neinformisanost i manjak motivacije mladih (posebno iz marginalizovanih grupa) za učešće u programima neformalnog obrazovanja ograničava efekte postojećih programa. Programe NFO sprovode prije svega nevladine organizacije, i u najvećoj mjeri bez akreditacija i licenci, pa kvalitet sadržaja programa neformalnog obrazovanja izuzetno varira, a sistem osiguranja kvaliteta

praktično ne postoji.⁵² Podrške gotovo da nema za organizaciju neformalnog obrazovanja u manjim i seoskim sredinama, pa nakon srednje škole mladi nemaju gdje da se uključe da bi radili na svom razvoju. Takođe, nema dovoljno vannastavnih sadržaja, pa veliki broj djece i mladih ostane uskraćen za dodatne mogućnosti za razvoj. Dodatno, škole i nastavni kadar preko kojih se učenici/e uglavnom informišu o mogućnostima za NFO i aktivnostima koje nudi nevladin sektor, često sami biraju mlade ljude koji će učestvovati u ovim aktivnostima (što rezultira stalnim uključivanjem istih mladih), a informacije o ovim prilikama ne dijele se svim učenicima/ama, čime se onemogućava da svi imaju pristup prilikama za lični razvoj. Trend digitalizacije obrazovnih sadržaja usljed pandemije kovid-19 gotovo je u potpunosti zaobišao sektor neformalnog obrazovanja.

U toku svoje tranzicije ka odrasloj dobi, mladi ljudi moraju donijeti određene odluke koje će imati značajan uticaj na njihov život. Evropska Agencija za informisanje i savjetovanje mladih (ERYICA) navodi da je jednak pristup kvalitetnim i besplatnim informacijama preduslov da mladi koriste svoja prava, da donose odgovorne odluke i učestvuju u društvu, u njegovim društvenim, ekonomskim i političkim dimenzijama. Zbog toga je pravo na informisanje široko priznato u glavnim pravnim i političkim dokumentima na nacionalnom, evropskom i na međunarodnom nivou, a to je uloga koju informisanje mladih ima širom Evrope.

47 Ibid

48 DeFacto Consultancy (2023) „Analiza potreba mladih – prilog razvoju Strategije za mlade 2023–2027“, uz podršku UNICEF-a i Ministarstva sporta i mladih/

49 Indeks učešća mladih u Crnoj Gori, PRIMA, 2021, podacima pristupljeno 1. 2. 2023. na linku <https://bit.ly/40tTepV>

50 Istraživanje o položaju mladih, Prilog razvoju Strategije za mlade, UNICEF, 2022 /

51 Ibid.

52 Izvještaj s konsultacija o prioritetima u oblasti omladinske politike, 2022, podacima pristupljeno 3. 5. 2023. na linku www.gov.me/dokumenta/54c48080-7205-4622-8303-fdc12461abd3

Institucije uključene u istraživanje⁵³ su mlade ljude uglavnom doživljavale kao pasivne, nezainteresovane, koji se ne pojavljuju na aktivnostima organizovanim za njih, nespremne da se uključe. S druge strane, mladi kažu da nemaju dovoljno informacija o mogućnostima da učestvuju u aktivnostima i u procesima donošenja odluka. Takođe, nemaju mogućnost da se izjasne o osmišljavanju kulturnih i drugih aktivnosti koje se za njih organizuju.

Informisanje mladih u Crnoj Gori sprovodi se na više nivoa i u taj proces je uključeno više aktera, u zavisnosti od teme i oblasti koje pokrivaju. Tako npr. informisanjem svih građana/ki, uključujući i mladih, o servisima i aktivnostima Vlade – koordiniše Ministarstvo javne uprave. Nacionalni akcioni plan za sprovođenje inicijative Partnerstvo za otvorenu upravu u Crnoj Gori za 2023–2024. postavlja operativni cilj „*Bolje informisanje i edukacija javnosti o mogućnostima učešća u kreiranju javnih politika*“ (OC 3), i dodatno želi „*Podstaci učešća mladih u sprovođenju zelenih politika*“ (OC 4). Međutim, pored njih, informisanje je predmet rada svih institucija, a mladi su prepoznati kao ciljna grupa u različitim komunikacionim strategijama. Ipak, kad je u pitanju informisanje o mogućnostima obrazovanja i usavršavanja, primarnu ulogu u tom smislu ima Ministarstvo prosvjete, te druge institucije kao što su univerziteti (njihovi karijerni centri i kancelarije za međunarodnu saradnju), nacionalna Erasmus+ kancelarija i dr. Posljednjih godina primjetan je trend povećanog korišćenja interneta i društvenih mreža za informisanje, što se posebno intenziviralo tokom pandemije covid-19. Iako je godinama unazad potencirano da se u okviru škola i omladinskih servisa uspostave info centri, ovakva ideja nije zaživjela u svim gradovima. Ne postoji presjek stanja po opštinama kad je u pitanju potencijalni broj

info centara, ali iz različitih konsultacija s mladima da se zaključiti da u većini opština ne postoje – odnosno mladi ljudi o njima nijesu informisani, što mnoge mlade ostavlja bez prilike da se informišu o mogućnostima za lični razvoj, ali i za učešće u životu društva. S druge strane, u nekim omladinskim servisima (npr. Omladinski klub Budva) – postoje servisi informisanja, kao što je Viber zajednica koju koriste i mladi ljudi van Budve kako bi se informisali o mogućnostima za dodatno usavršavanje i obrazovanje. Takođe, u okviru školskog omladinskog kluba u cetinjskoj Gimnaziji postoji Info point – servis koji su kreirali učenici/e, putem kojeg imaju priliku da dijele i dobijaju informacije o prilikama za srednjoškolce/ke. Kad je u pitanju informisanje na nacionalnom nivou, ne postoji centralizovani sistem, odnosno način da se mladi informišu, a do sada nijesu uspostavljene ni smjernice odnosno standardi za kvalitetno informisanje mladih, čak ni u javnim institucijama. Institucije često ne koriste jezik blizak mladima za komunikaciju, što mladima dodatno predstavlja barijeru za kompletno razumijevanje informacije koje iste dijele⁵⁴. Mladi se uglavnom informišu putem društvenih mreža (93,9%), te internet portala (90,3%). Uglavnom i žele nastaviti da se informišu putem društvenih mreža, a tek 16% mladih informacije žele primati preko posebne aplikacije na telefonu koja bi bila namijenjena samo informacijama za mlade. Mladi ljudi iz sjevernih opština više koriste štampane medije za informisanje u poređenju s mladima u drugim opštinama. Ovo se posebno odnosi na mlade muškarce u ovom području.⁵⁵ Tri četvrtine mladih smatra da zna da procijeni kredibilnost i pouzdanost informacija koje pronađu na internetu, a nešto manje od polovine mladih smatraju da su vijesti koje podijele njihovi/e prijatelji/ce na društvenim mrežama uglavnom pouzdane. Svakoju trećoj mladoj osobi iz sjeverne regije

53 Istraživanje i procjena lokalnih politika koje se odnose na mlade i potrebe mladih u 15 lokalnih samouprava, Regionalni program lokalne demokratije na Zapadnom Balkanu, UNDP, 2022, <https://bit.ly/3CHzsNu>

54 Konsultacije u susret izradi analize UN za Crnu Goru (UN CCA)

55 Istraživanje i procjena lokalnih politika koje se odnose na mlade i potrebe mladih u 15 lokalnih samouprava, Regionalni program lokalne demokratije na Zapadnom Balkanu, UNDP, 2022, podacima pristupljeno 5. 10. 2022. na linku <https://bit.ly/3CHzsNu>

nije važno da li su pouzdane vijesti koje pronalazi online, dok je to slučaj sa svakom četvrtom mladom osobom iz centralne, te svakom šestom iz južne regije.⁵⁶ Ipak, preko tri četvrtine mladih u Crnoj Gori vjeruje da je predmet Medijska pismenost (76,7%) neophodan u školama, što ukazuje na potrebu unapređenja tih vještina.⁵⁷ Važno je istaći da je veliki dio crnogorskog stanovništva, a među njima naročito mladi ljudi, ciljna grupa često organizovanih kampanja lažnih/poluištenih informacija.

Nema dovoljno emisija u medijima koje su posvećene mladima, ili koje se bave temama koje brinu mlade.

Učesnica fokus grupe

Oni su često i ciljna grupa plaćenog reklamiranja putem društvenih mreža, koje daju mogućnost firmama i ostalim zainteresovanim stranama da koristeći lične podatke svojih korisnika/ca, direktno targetiraju ciljne grupe i plasiraju sadržaj koji žele da korisnici/e vide. Upravo zbog toga, na nivou Savjeta Evrope istaknuta je posebna zabrinutost u vezi s korišćenjem informacija korisnika/ca kroz algoritme i negativnog uticaja na kritičko razmišljanje i demokratiju⁵⁸. U izvještajima Evropske unije⁵⁹ o progresu Crne Gore primjećuje se da su medijska scena i javni diskurs sve više polarizovani, a prisutan je i sve veći obim dezinformacija, kojima je takođe

cilj pogoršanje etničkih tenzija, narušavanje izbornih procesa i smanjenje podrške stanovništva evroatlantskim integracijama. Takođe, potrebno je unaprijediti mehanizme za suzbijanje lažnih informacija, a posebno njihovog uticaja na mlade.

'Mobilnost mladih' je termin koji se koristi za kretanje mladih ljudi, kako unutar zemalja, tako i izvan njih, u formalnom i neformalnom kontekstu učenja. Ovakav vid učenja najviše je zaživio u Evropi nakon Drugog svjetskog rata, kad su velike evropske zemlje pokrenule programe razmjene mladih – u cilju podsticanja pomirenja među građanima/kama država koje su učestvovalе u ratu⁶⁰. Kasnije su programi mobilnosti dobili nove dimenzije, najviše u smislu njegovanja i unapređenja ličnih i profesionalnih kompetencija, ali i mekih i interkulturalnih vještina, kroz podsticanje aktivnog građanstva.⁶¹

Mobilnost mladih može uključivati različite vidove aktivnosti preko: radnih kampova, volonterskih aktivnosti, univerzitetskih i omladinskih razmjena odnosno školskih razmjena, te individualnih programa mobilnosti poput stažiranja, te EYCA⁶² kartice i DiscoverEU⁶³ programa koji obezbjeđuju popuste, odnosno mladima obezbjeđuju besplatna putovanja. Organizatori programa mobilnosti za mlade iz Crne Gore učešćem u različitim međunarodnim programima

56 DeFacto Consultancy (2023) „Analiza potreba mladih – prilog razvoju Strategije za mlade 2023–2027“, uz podršku UNICEF-a i Ministarstva sporta i mladih/

57 DeFacto Consultancy (2023) „Analiza potreba mladih – prilog razvoju Strategije za mlade 2023–2027“, uz podršku UNICEF-a i Ministarstva sporta i mladih/

58 Council of Europe on Artificial Intelligence (AI), podacima pristupljeno 5. 10. 2022. na linku <https://bit.ly/2VUUUqK>

59 Evropski Parlament, izvještaj o napretku Crne Gore za 2019/20, podacima pristupljeno 5. 10. 2022. na linku <https://bit.ly/3ysADhj>

60 OFAJ / FGYO, podacima pristupljeno 5. 10. 2022. na linku <https://www.fgyo.org/the-institution.html>

61 Learning Mobility in the Field of Youth, Council of Europe, podacima pristupljeno 5. 10. 2022. na linku <https://bit.ly/3Tbg9SI>

62 Podacima pristupljeno 5. 10. 2022. na linku <https://eyca.org/>

63 Podacima pristupljeno 5. 10. 2022. na linku https://youth.europa.eu/discovereu_en

pružaju jednom broju mladih iz Crne Gore priliku za organizovanu individualnu/grupnu mobilnost. Kao značajno ograničenje i prepreku u crnogorskom kontekstu prepoznaju i nedovoljnu informisanost roditelja/staratelja o korisnosti i vrijednosti mobilnosti mladih unutar Crne Gore i van nje.

U sektoru mladi, u programima EU za mlade Erasmus+ i Evropska inicijativa za solidarnost, Crna Gora ima status treće zemlje, te mladi iz Crne Gore imaju izuzetno ograničen pristup mogućnostima za mobilnost i učešće u međunarodnim razmjenama i međunarodnim omladinskim projektima. Regionalna kancelarija za saradnju mladih (RYCO)⁶⁴ pružila je institucionalni okvir za mobilnost mladih u regionu Zapadnog Balkana, pa tako mladi iz Crne Gore od 2017. godine imaju mogućnost da putuju u zemlje regiona i učestvuju u različitim programima omladinskih razmjena. Pored omladinskih, finansiraju se i razmjene za učenike/ce srednjih škola. Podaci o efektima mobilnosti mladih koji su učestvovali u RYCO razmjenama (2020–2021) govore u prilog tezi da mobilnost pospješuje usvajanje znanja i vještina (86%), te razumijevanje drugih perspektiva (81%).⁶⁵ Međutim, ne postoje precizne informacije o stepenu iskorišćenosti mogućnosti za mobilnost mladih van Crne Gore, kao ni o efektima tih programa na mlade iz Crne Gore, posebno uzimajući u obzir izuzetno skroman udio realizovanih projekata u Crnoj Gori i broja mladih iz Crne Gore koji u regionalnim projektima učestvuju. Mobilnost mladih je značajno umanjena tokom pandemije covid-19, iako su neki mladi ljudi uzeli učešće u digitalnim verzijama omladinskih razmjena. Efekti, odnosno dugoročni uticaj, onlajn omladinskih razmjena nijesu još uvijek poznati.

Kad je u pitanju dostupna statistika, *Summer Work and Travel Program* godišnje iskoristi oko 1200 mladih iz Crne Gore (informacija za period od 2017. do 2019. godine)⁶⁶. Oko 2.000 studenata/kinja, nastavnog i administrativnog osoblja u sklopu odlazne mobilnosti boravilo je na fakultetima u inostranstvu, u periodu od 2015. do 2019. godine, u okviru Erasmus programa⁶⁷. Pored toga, studenti i studentkinje u Crnoj Gori koriste i ostale dostupne programe razmjena, poput CEEPUS-a⁶⁸ ili UGRAD-a⁶⁹, a primjetan je i sve veći broj onih koji u inostranstvo odlaze na usavršavanje. Prema procjenama Organizacije crnogorskih studenata u inostranstvu, posljednjih godina je primjetan kontinuirani trend povećanja odlaska mladih na studije u inostranstvo. Tako je tokom 2020. godine aktivno studiralo 1400 crnogorskih studenata/kinja u zemljama širom svijeta, ne računajući one u zemljama regiona. Kad su u pitanju zemlje regiona, OCSI procjenjuje da je aktivnih crnogorskih studenata/kinja u istima preko 2800 na godišnjem nivou⁷⁰. Međutim, nema jasne evidencije o vraćanju svršenih studenata/kinja u Crnu Goru niti politike podrške za to.

Mobilnost mladih unutar Crne Gore takođe je relativno ograničena i bez adekvatnih statističkih podataka i pokazatelja trendova, osim u svrhu studiranja. Nešto više od petine mladih u Crnoj Gori uče, studiraju ili rade u gradu u kojem nijesu proveli djetinjstvo, i to najviše iz sjeverne regije (43,9%) dok je taj procenat mladih iz centralne regije 27,1%, a iz južne 29%.⁷¹ U Crnoj Gori ne postoje programi finansiranja internih razmjena mladih u okviru formalnog obrazovanja (npr. jug–sjever), pa iste zavise od donatorskog raspoloženja. Za takvu vrstu mobilnosti ne postoje ni formalni programi

64 Regional Youth Cooperation Office, podacima pristupljeno 5. 10. 2022. na linku www.rycowb.org

65 Regional Youth Cooperation Office, REL Library, podacima pristupljeno 1. 2. 2023. na linku https://www.rycowb.org/?page_id=13759

66 Center for immigration studies: U.S. Department of State's statistics, podacima pristupljeno 5. 10. 2022. na linku <https://bit.ly/3RHnFD7>

67 Novinski članak o studentskoj mobilnosti, Pobjeda, podacima pristupljeno 5. 10. 2022. na linku <https://bit.ly/3rHib0i>

68 Podacima pristupljeno 5. 10. 2022. na linku <https://acro.ceu.edu/ceepus-mobility-grant>

69 Podacima pristupljeno 5. 10. 2022. na linku <https://me.usembassy.gov/education-culture/education-exchange/global-ugrad/>

70 Procjena CSI, OCSI/OMSA, 2020, podacima pristupljeno 5. 10. 2022. na linku <https://bit.ly/3EupFfi>

71 DeFacto Consultancy (2023) „Analiza potreba mladih - prilog razvoju Strategije za mlade 2023–2027“, uz podršku UNICEF-a i Ministarstva sporta i mladih/

saradnje ili podrške među školama. Kad su u pitanju ostali programi mobilnosti, srednjoškolci/ke i studenti/kinje redovno učestvuju u izletima i ekskurzijama koje sami organizuju u školama, ali ne postoje javno dostupni podaci o sadržaju takvih programa i ishodima učenja. Izleti i ekskurzije privremeno su bili zaustavljeni tokom pandemije covid-19. U Crnoj Gori se koristi i Evropska omladinska kartica (EYCA) koja pospješuje interne i eksterne individualne mobilnosti među mladima, odnosno doprinos

povećanju društvene kohezije među mladima. U martu 2023. godine, broj mladih korisnika/ca omladinske kartice je preko 21 000, dok je ukupan broj izdatih kartica od 2018. godine preko 41 000 u Crnoj Gori. Prema podacima kojima raspolaže Program Evropske omladinske kartice (EYCA) u Crnoj Gori, do sada je registrovano 18 422 korisnika i 23 493 korisnice, odnosno 56% izdatih kartica je u rukama mladih žena.

Ključni problem, uzroci i mjere u oblasti podrške tranziciji mladih u odraslo doba

Kao ključni problem u ovoj oblasti prepoznat je **nedovoljno razvijen, održiv, kvalitetan i inkluzivan sistema servisa i programa za podršku mladima pri tranziciji u odraslo doba.**

Kao UZROCI I POSLJEDICE ovog problema prepoznati su:

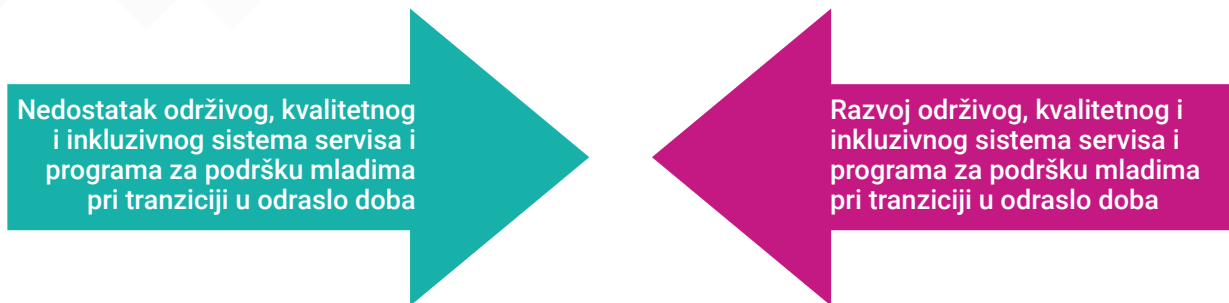
UZROCI	POSLJEDICE
<p>Ne postoje podaci ni procjene o benefitima preventivnih i razvojnih programa za mlade.</p> <p>Ne postoje standardi kvaliteta omladinskog rada koji bi se odnosio na sve subjekte koji ga realizuju (omladinske servise, NVO, ostale subjekte).</p> <p>Ne postoji praćenje kvaliteta u vezi sa sprovođenjem omladinskog rada.</p> <p>Nije prepoznato zanimanje/profesija omladinski radnik.</p> <p>Nedostaju kapaciteti za bavljenje omladinskim radom unutar sistema usluga i servisa za mlade.</p>	<p>Nedovoljno ulaganja u preventivne i razvojne programe za mlade i nedostatak pravovremene podrške mladima u ostvarenju njihovih potencijala i razvoju.</p> <p>Mladi ne ostvaruju pravo na kvalitetne usluge i programe i nijesu zadovoljni radom omladinskih servisa.</p>
<p>Zakonsko rješenje koje reguliše rad omladinskih servisa sadrži manjkavosti koje se odnose na osnivanje i realizaciju programa u servisima.</p> <p>Rad omladinskih servisa nije standardizovan niti postoji sistem osiguranja kvaliteta njihovog rada.</p> <p>Različiti servisi za mlade nijesu dovoljno umreženi (omladinski servisi koje su osnovali MSM, JLS; NVO, škola, druga ministarstva, CIPS, Savjetovališta u domovima zdravlja, centri za kulturu, centri za socijalni rad itd.).</p> <p>Omladinski servisi nijesu dovoljno promovisani među mladima niti pristupačni svim mladima, posebno mladima s invaliditetom.</p> <p>Omladinski servisi nijesu dostupni mladima u svim opštinama.</p> <p>Omladinski servisi najviše uključuju adolescente i adolescentkinje, dok su ostale uzrasne grupe manje uključene.</p>	<p>Mladi ne ostvaruju pravo na kvalitetne usluge i programe omladinskog rada i neformalnog obrazovanja.</p> <p>Mladi ne ostvaruju pravo na informacije o servisima za mlade i programima NFO za mlade, posebno oni iz marginalizovanih grupa.</p> <p>Mladima iz svih grupa i u svim mjestima nijesu dostupni servisi i programi za mlade.</p> <p>Mladi ne prepoznaju u dovoljnoj mjeri značaj i vrijednost omladinskog rada i neformalnog obrazovanja za sopstveni razvoj.</p>

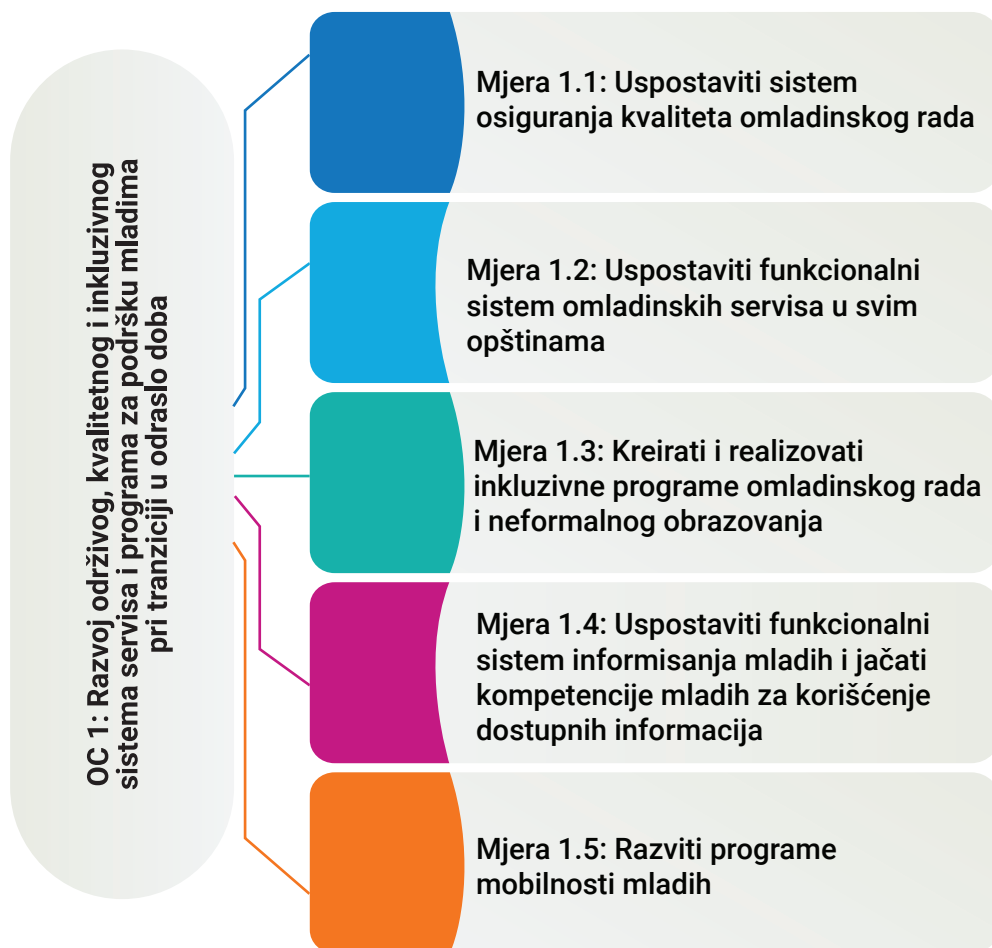
<p>Značaj programa neformalnog obrazovanja za mlade nije prepoznat u dovoljnoj mjeri.</p> <p>Postojeći servisi i programi omladinskog rada i neformalnog obrazovanja za mlade su fargmentirani, nijesu održivi, kontinuirano dostupni svim mladima u svim opštinama (posebno sjevernim), mjestima i seoskim područjima.</p> <p>Programi neformalnog obrazovanja nijesu dovoljno raznovrsni i nijesu dovoljno fokusirani na praktična znanja i vještine i kompetencije za samostalan život.</p> <p>Programi neformalnog obrazovanja nedovoljno se promovišu i informacije o istima ne stižu do svih mladih. U školama, informacije o programima neformalnog obrazovanja nijesu dostupne svim mladima, odnosno, ne animiraju se svi mladi da se uključe u ove programe.</p> <p>Kvalitet programa neformalnog obrazovanja nije ujednačen, a sistem osiguranja kvaliteta ne postoji.</p> <p>Nije iskorišćena mogućnost digitalizacije neformalnog obrazovanja.</p> <p>Neformalno obrazovanje u maloj mjeri uključuje mlade muškarce.</p> <p>Roditelji/staratelji nemaju dovoljno informacija o značaju i vrijednosti omladinskog rada, neformalnog obrazovanja i mobilnosti mladih.</p>	<p>Mladi nijesu motivisani da se uključe u rad servisa za mlade i programe NFO za mlade, posebno mladi u starijim uzrasnim grupama i mladi muškarci.</p> <p>Roditelji/staratelji ne prepoznaju u dovoljnoj mjeri značaj i vrijednost omladinskog rada, neformalnog obrazovanja i mobilnosti mladih.</p> <p>Mladi nemaju povjerenje u učinkovitost i smislenost uključivanja u programe NFO jer smatraju da se napreduje najviše „preko veze“.</p>
<p>Ne postoji ujednačen i svima dostupan sistem informisanja mladih o mogućnostima za njihov lični i društveni razvoj.</p> <p>Ne postoje standardi za kvalitetno informisanje mladih.</p> <p>Mladima nedostaju vještine pronalaženja informacija u vezi s prilikama i mogućnostima za ostvarenje sopstvenih potencijala i uspješan prelazak u odraslo doba.</p> <p>Mladi ne znaju kako da prepoznaju nepouzdana informacije, lažne vijesti, dezinformacije.</p> <p>Mladi se uglavnom informišu putem društvenih mreža.</p> <p>Jezik koji institucije koriste u komuniciranju i informisanju mladima nije blizak i razumljiv.</p>	<p>Mladi nemaju pristup informacijama od značaja za njihov lični i društveni razvoj.</p> <p>Kritičko razmišljanje i demokratski potencijal mladih ugroženi su negativnim uticajem dezinformacija, polarizujućih narativa i komercijalnih sadržaja.</p> <p>Mladi ne razumiju u potpunosti informacije koje se objavljuju.</p> <p>Povjerenje mladih u informacije i institucije koje pružaju informacije, kao i zaštita podataka na internetu, na nezadovoljavajućem su nivou.</p>
<p>Mobilnost mladih unutar Crne Gore je ograničena – ne postoje mehanizmi finansiranja i organizovanja razmjena mladih unutar zemlje kroz obrazovni sistem.</p> <p>Neinformisanost roditelja/staratelja o korisnosti i vrijednosti mobilnosti mladih.</p> <p>Ne postoji dovoljno podataka o iskorišćenosti i benefitima dostupnih programa mobilnosti mladih.</p>	<p>Mobilnost mladih ne ostvaruje svoj puni potencijal za unapređenje društvene kohezije.</p> <p>Mladi nemaju podršku roditelja/staratelja kad je u pitanju mobilnost.</p>

Na ključni problem prepoznat u ovoj oblasti odgovara se Operativnim ciljem 1:

OC 1: Razvoj održivog i kvalitetnog sistema servisa i programa za podršku mladima pri tranziciji u odraslo doba

Da bi se ovaj operativni cilj realizovao, na osnovu identifikovanih uzroka problema, definisane su sljedeće mjere:

MJERA 1.1: Uspostaviti sistem osiguranja kvaliteta omladinskog rada

Opis mjere: Da bi se osigurao kvalitet servisa i programa omladinskog rada i neformalnog obrazovanja koje nude javne institucije, lokalne samouprave, nevladine organizacije i drugi akteri, neophodno je uspostaviti podržavajući sistem osiguranja kvaliteta ovih aktivnosti. Da bi se to postiglo, potrebno je, prije svega, kreirati standarde ili smjernice kvaliteta što se tiče infrastrukturnih uslova, programa, zaštite i bezbjednosti mladih, kapaciteta stručnih radnika/ca (omladinskih radnika/ca, aktivista/kinja, osoblja koje upravlja javnim servisima za mlade), te voditi računa o principima ravnopravnosti, inkluzivnosti i uvažavanja potreba mladih muškaraca i žena, uključujući i mlade s manje mogućnosti.

Ovi standardi ni u kom slučaju ne smiju biti kreirani s restriktivnom namjerom, već kao podržavajući okvir koji omogućava jačanje kapaciteta i unapređenje kvaliteta programa namijenjenih mladima. Nakon kreiranja smjernica kvaliteta, neophodno je jačati kapacitete svih aktera u ovoj oblasti za njihovu primjenu. Između ostalog, neophodno je realizovati postojeće licencirane programe obuke omladinskih aktivista/kinja, ali i kreirati nove program obuke, kao što je standard zanimanja i program obuke za omladinskog radnika/cu. Standard zanimanja, kao i program obuke, treba da budu zasnovani na principima omladinskog rada, u skladu s Preporukom o omladinskom radu CM/Rec(2017)4 Komiteta ministara zemalja članica Savjeta Evrope⁷², koji naglašavaju dobrovoljno i aktivno učešće mladih, ravnopravnost u pristupačnosti aktivnostima omladinskog rada, otvorenost i fleksibilnost programa omladinskog rada, te da omladinski rad treba biti zasnovan na pravima, inkluzivan, fokusiran na mlade muškarce i žene, njihove potrebe, vještine i mogućnosti.

Novim zakonskim rješenjima neophodno je omogućiti prepoznavanje omladinskog rada i obezbjeđivanje adekvatne podrške njegovom ravnomjernom razvoju u Crnoj Gori, kao i omogućiti uslove za razvoj kvaliteta omladinskog rada i neformalnog obrazovanja mladih.

Te aktivnosti odnose se na sve servise, institucije, organizacije koje realizuju programe rada s mladima van sistema formalnog obrazovanja, kao što su omladinski servisi Ministarstva sporta i mladih, omladinski klubovi, NVO, javni servisi na lokalnom i na državnom nivou.

Ključni nosioci: Ministarstvo sporta i mladih,
Ministarstvo prosvjete

Partneri: NVO, ostale institucije

MJERA 1.2: Uspostaviti funkcionalni sistem omladinskih servisa u svim opštinama

Opis mjere: Da bi se obezbijedio kvalitetan i kontinuiran rad omladinskih servisa u svim opštinama, njihova saradnja s drugim uslugama i servisima za mlade, i na najadekvatniji način odgovorilo na specifične potrebe mladih, potrebno je uspostaviti funkcionalni sistem omladinskih servisa široko zasnovan na principima kvaliteta, dostupnosti, saradnje, učešća mladih, ravnopravnosti, raznolikosti, inkluzivnosti uz uvažavanje različitih potreba mladih muškaraca i žena. Kako bi se to postiglo, potrebno je, prije svega, novim zakonskim rješenjima definisati osnivanje, održivo finansiranje, minimum standarda kvaliteta, upravljanje i realizaciju programa u servisima za mlade, sa ciljem da se objedini i uveća sistem usluga za mlade bez obzira na model osnivanja. Zato je od izuzetnog značaja i razvoj standarda kvaliteta

72 Recommendation CM/Rec(2017)4 of the Committee of Ministers to member States on youth work, podacima pristupljeno 29. 5. 2023. na linku https://search.coe.int/cm/Pages/result_details.aspx?ObjectId=0900001680717e78

rada i etičkog kodeksa omladinskih servisa, te organizacija relevantnih obuka za sticanje licence omladinskog aktiviste/kinje, te za administratore/ke omladinskih servisa.

Omladinski servisi treba da postoje u svim opštinama. Treba sprovoditi programe omladinskog rada, neformalnog obrazovanja i informisanja mladih, u skladu s potrebama svih mladih, uvažavajući principe rodne ravnopravnosti i inkluzivnosti i po usvojenim standardima. Dodatno, potrebno je izraditi komunikacionu strategiju za omladinske servise i jasno komunicirati ka mladima, ali i roditeljima, te drugim akterima na lokalnom i na državnom nivou – svrhu, funkcije i sadržaj omladinskih servisa. Potrebno je dodatno umrežavanje omladinskih servisa s drugim servisima u lokalnoj zajednici radi kreiranja zajedničkih, cjelovitih usluga za mlade, te osnivanje omladinskih servisa u sklopu univerzitetskih jedinica i u studentskim domovima, kao i formiranje mobilnih servisa za mlade „omladinski rad na točkovima“, kako bi se omladinski servisi približili svim mladima.

Omladinski servisi po prirodi funkcionisanja uključuju mlade u kreiranje programa, ali je potrebno učiniti dodatni napor da se osnaže i u to uključe mladi s manje mogućnosti, naročito mladi iz socijalno ugroženih porodica.

Ključni nosioci: Ministarstvo sporta i mladih

Partneri: NVO, jedinice lokalne samouprave

MJERA 1.3: Kreirati i realizovati inkluzivne programe omladinskog rada i neformalnog obrazovanja

Opis mjere: Da bi se obezbijedila dostupnost kvalitetnog neformalnog obrazovanja (NFO) mladima širom Crne Gore i povećalo zadovoljstvo mladih učešćem u raznovrsnim programima, potrebno je kreirati i realizovati inkluzivne programe omladinskog rada i

neformalnog obrazovanja. Kako bi se to postiglo, potrebno je, prije svega, novim zakonskim rješenjima prepoznati omladinski rad, te omogućiti njegov ravnomjerni razvoj. Od izuzetnog je značaja osmisliti i realizovati sveobuhvatne i diverzifikovane programe omladinskog rada i neformalnog obrazovanja mladih, po mjeri mladih, u svim opštinama.

Pored redovne realizacije programa omladinskog rada i neformalnog obrazovanja u omladinskim servisima u svim opštinama (u skladu s mjerama 1.1 i 1.2), potrebno je organizovati redovan konkurs za realizaciju aktivnosti NFO u udaljenim i ruralnim oblastima u saradnji s nevladinim organizacijama (dio aktivnosti 1.5.2.3), te povezati nastavni kadar i NVO za planiranje otvorenog kurikuluma u školama u saradnji s NVO. Takođe je potrebno kontinuirano informisati mlade i njihove roditelje o značaju neformalnog obrazovanja, kao i motivisati provajdere neformalnog obrazovanja za licenciranje programa NFO. Neophodno je i razvijati mehanizme za priznavanje i verifikaciju neformalnog obrazovanja kroz EUROPASS, kao i razvoj instrumenata za prepoznavanje i vrednovanje NFO (npr. *YouthPass*).

U skladu s procijenjenim potrebama, moguće je digitalizovati određene programe neformalnog obrazovanja, te realizovati aktivnosti izgradnje kapaciteta omladinskih servisa za pružanje kvalitetnih i diverzifikovanih programa omladinskog rada i neformalnog obrazovanja, uključujući i saradnju s drugim subjektima i u smislu digitalizacije programa NFO.

Ključni nosioci: Ministarstvo sporta i mladih, Ministarstvo prosvjete

Partneri: NVO, jedinice lokalne samouprave

MJERA 1.4: Uspostaviti funkcionalni sistem informisanja mladih i jačati kompetencije mladih za korišćenje dostupnih informacija

Opis mjere: Da bi mladi bili informisani i digitalno i medijski pismeni, potrebno je uspostaviti funkcionalni sistem informisanja mladih, koji im je lako dostupan, i na lokalnom i na državnom nivou. Informisanje mladih i jačanje kompetencija mladih za korišćenje dostupnih informacija potrebno je inkorporirati kao sastavni dio sistema omladinskih servisa (mjera 1.2). Zato je od izuzetnog značaja definisati standarde za kvalitetno informisanje mladih, te organizovati obuku za pružaoce informacija mladima. S tim u vezi, neophodno je i izraditi sveobuhvatan vodič za mlade za pristup informacijama i servisima podrške za mlade.

Informisanje mladih koje se odvija kroz redovan program omladinskih servisa (mjera 1.2), treba nadopuniti uspostavljanjem (digitalnih) info tačaka za mlade u obrazovnim institucijama, te na drugim lokacijama koje će omogućiti lakši pristup relevantnim informacijama svim mladima, posebno onima koji su na marginama. U omladinskim servisima pored informisanja treba da se odvijaju i aktivnosti za jačanje kapaciteta mladih za informacijsku pismenost. Takođe, neophodno je organizovati i redovni konkurs za realizaciju aktivnosti za unapređenje medijske pismenosti kod mladih u saradnji s nevladinim organizacijama (dio aktivnosti 1.5.2.3)

Ključni nosioci: Ministarstvo sporta i mladih, Ministarstvo javne uprave, Ministarstvo prosvjete

Partneri: NVO, jedinice lokalne samouprave, obrazovne ustanove, ustanove kulture

MJERA 1.5: Razviti programe mobilnosti mladih unutar i van Crne Gore

Opis mjere: Da bi se obezbijedila podrška razvoju unutrašnje kohezivnosti, te podrška razvoju regionalne saradnje i evropskim integracijama, potrebno je razviti programe individualne i grupne mobilnosti mladih unutar i van Crne Gore i povećati broj mladih ljudi koji koriste te mehanizme. Kako bi se to postiglo, neophodno je razviti adekvatne programe za mobilnost mladih unutar Crne Gore (u saradnji sa sektorima prosvjete i kulture), odnosno unaprijediti organizovanje obrazovnih interkulturalnih, sportskih, kulturnih razmjena mladih iz tri regije. Takođe, potrebno je unaprijediti informisanje mladih i roditelja o postojećim programima mobilnosti (Regionalna kancelarija za saradnju mladih, Erasmus+, EYCA kartica) i o korisnosti tih programa i prilika za mlade, i to, prije svega u okviru programa omladinskih servisa (mjere 1.2 i 1.4).

Mobilnost mladih potrebno je pratiti u kontinuitetu da bi se utvrdili trendovi i osmišljavale relevantne aktivnosti. Stoga je potrebno kreirati mehanizme za praćenje broja mladih koji koriste programe mobilnosti i utvrditi efekte korišćenja programa mobilnosti, te razviti instrument za evidenciju i podršku mladima koji uče u inostranstvu, radi reintegracije na tržište rada, za obrazovni proces i druge procese po povratku u Crnu Goru. U skladu s identifikovanim potrebama, moguće je i organizovati redovni konkurs za programe interkulturalnog učenja i mobilnosti mladih (partnerske projekte iz različitih regija/ gradova/govornih područja) unutar Crne Gore (dio aktivnosti 1.5.2.3).

Ključni nosioci: Ministarstvo sporta i mladih, Ministarstvo prosvjete, Ministarstvo kulture

Partneri: NVO, jedinice lokalne samouprave

Očekivani rezultati i indikatori učinka

Očekivani efekti, odnosno **rezultati** realizacije navedenog cilja i mjera su:

- 1) Unaprijeđen je kvalitet omladinskog rada i podrške mladima pri tranziciji u odraslo doba.
- 2) Omladinski rad sprovode motivisani omladinski radnici/ce, koji stiču potrebne kompetencije za omladinski rad i imaju mogućnost za karijerni razvoj.
- 3) Obezbijedeni su kvalitet i kontinuitet rada omladinskih servisa u svim opštinama.
- 4) Kvalitetni i održivi programi neformalnog obrazovanja dostupni su svim mladim ljudima širom Crne Gore.
- 5) Mladi ljudi su motivisani da koriste usluge omladinskih servisa a programi su kreirani u skladu s potrebama mladih.
- 6) Mladi učestvuju u raznovrsnim programima neformalnog obrazovanja i zadovoljniji su ponudom i kvalitetom, te mogućnostima koje im se nude.
- 7) Mladi, roditelji, institucije, nastavnici/e, mediji, poslodavci i dr., prepoznaju značaj neformalnog obrazovanja.
- 8) Mladima su lako dostupne informacije, podrška i usluge kroz umrežene omladinske servise, po sistemu „one-stop-shop”, kako u samim servisima, tako i na internetu.
- 9) Mladi uspješno pronalaze željene, validne i provjerene informacije.
- 10) Mladi su digitalno i medijski pismeni.

U Tabeli su predstavljeni indikatori učinka za operativni cilj 1: Razvoj održivog, kvalitetnog i inkluzivnog sistema servisa i programa za podršku mladima pri tranziciji u odraslo doba.

Indikator učinka	Početna vrijednost za 2023. godinu	Srednja vrijednost za 2025. godinu	Ciljna vrijednost za 2027. godinu
Broj otvorenih i funkcionalnih omladinskih servisa u jedinicama lokalne samouprave	Omladinski servisi su otvoreni i funkcionalni u 11 opština. 3 OS-a biće otvorena do kraja 2023. godine.	Omladinski servisi otvoreni i funkcionalni u 19 opština u Crnoj Gori	Omladinski servisi su otvoreni i funkcionalni u 25 opština u Crnoj Gori
Izvor podatka: Izveštaj o radu Ministarstva mladih i sporta			
Broj omladinskih administratora/ki	Trenutni broj omladinskih administratora/ki je 13	Povećanje broja omladinskih administratora/ki na 20 Omladinski administratori/ke posjeduju znanja i vještine iz oblasti ljudskih prava i rodne ravnopravnosti	Povećanje broja omladinskih administratora/ki na 27 Omladinski administratori/ke posjeduju znanja i vještine iz oblasti ljudskih prava i rodne ravnopravnosti
Razvoj funkcionalnog mehanizma za finansiranje omladinskih servisa	Trenutno ne postoji razvijen i funkcionalan mehanizam za finansiranje omladinskih servisa	Zakonom o mladima je propisan jasan mehanizam za finansiranje omladinskih servisa	Mehanizam je razvijen i primjenjuje se za finansiranje svih omladinskih servisa na teritoriji Crne Gore
Broj organizovanih događaja za mlade u okviru omladinskih servisa	Trenutni broj organizovanih događaja je 150	Povećanje broja organizovanih događaja za mlade u okviru omladinskih servisa na 270 (omladinski servisi će na godišnjem nivou organizovati minimum 20% događaja koji doprinose unapređenju rodne ravnopravnosti)	Povećanje broja organizovanih događaja za mlade u okviru omladinskih servisa na 500 (omladinski servisi će na godišnjem nivou organizovati minimum 30% događaja koji doprinose unapređenju rodne ravnopravnosti)
Broj mladih žena i muškaraca koji aktivno učestvuju u aktivnostima/ događajima koje organizuju omladinski servisi	Trenutni broj mladih 1900	Povećan broj mladih na 3600 i utvrđena metodologija praćenja rodno segregiranih podataka o broju korisnika/ca OS	Povećan broj mladih na 5000, metodologija praćenja rodno segregiranih podataka o broju korisnika/ca OS uspješno se primjenjuje i koristi za ravnomjerno uključivanje mladih djevojaka i muškaraca i kreiranje rodno senzitivnih programa u OS

<p>Kvalitetni i održivi programi neformalnog obrazovanja (NFO) dostupni su svim mladim ljudima širom Crne Gore</p> <p>Izvor podatka: Izvještaj o radu Ministarstva prosvjete</p>	<p>Programne NFO trenutno sprovode primarno nevladine organizacije (NVO)</p>	<p>Programne NFO sprovode NVO i omladinski servisi u minimum 16 opština u Crnoj Gori (utvrđena metodologija praćenja rodno segregiranih podataka o broju mladih koji pohađaju programe NFO)</p>	<p>Programne NFO sprovode NVO organizacije i omladinski servisi u 25 opština u Crnoj Gori (metodologija praćenja rodno segregiranih podataka o broju korisnika/ca OS uspješno se primjenjuje i koristi za ravnomjerno uključivanje mladih djevojaka i muškaraca i kreiranje rodno senzitivnih programa NFO)</p>
<p>Uspostavljen funkcionalni sistem informisanja mladih u Crnoj Gori</p> <p>Izvor podatka: Izvještaj o radu Ministarstva mladih i sporta</p>	<p>Informisanje mladih trenutno je zasnovano na projektnim aktivnostima koje sprovode NVO</p>	<p>Definisan sistem informisanja mladih koji će objединiti sve izvore informisanja u Crnoj Gori.</p>	<p>Kvalitetan i funkcionalan sistem informisanja dostupan mladima na cjelokupnoj teritoriji Crne Gore.</p>
<p>Razvoj novih programa internih razmjena mladih u okviru formalnog obrazovanja u Crnoj Gori</p> <p>Izvor podatka: Izvještaj o radu Ministarstva prosvjete</p>	<p>Ne postoje programi internih razmjena mladih u okviru formalnog obrazovanja u Crnoj Gori</p>	<p>Razvijeni su i definisani programi saradnje između institucija formalnog obrazovanja u cilju jačanja interne razmjene mladih u Crnoj Gori</p>	<p>Primjena programa interne razmjene mladih uticala je na povećanje interne mobilnosti mladih u Crnoj Gori</p>